

TIL BU XALQ MADANIYAT SO‘ZI

*Qo`qon Universiteti Andijon filiali
Iqtisodiyot yonalishi 25-14-guruh talabasi*

Ro`ziboyev Ibrohimjon

Ilmiy rahbar: Jaloldinov Islomiddin

*Qo`qon Universiteti Andijon filiali,
“Xorijiy tillar” kafedrasi o`qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur ishda tilning xalq madaniyatidagi o`rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Til milliy o`zlikni, tarixiy merosni hamda ma`naviy qadriyatlarini saqlovchi va uzatuvchi asosiy vosita sifatida talqin etiladi. Shuningdek, til orqali xalqning dunyoqarashi, urf-odatlar va an`analari aks etishi yoritiladi. Tadqiqotda til va madaniyat o`rtasidagi o`zaro bog`liqlik hamda ularning jamiyat taraqqiyotidagi roli asoslab beriladi [1, 2].

**Kalit so`zlar:** til, madaniyat, milliy o`zlik, ma`naviy meros, qadriyatlar, jamiyat, an`ana.

Annotation: This paper analyzes the role and significance of language in the culture of a nation from a scientific perspective. Language is interpreted as the main means of preserving and transmitting national identity, historical heritage, and spiritual values. Furthermore, it highlights how a nation's worldview, traditions, and customs are reflected through language. The study substantiates the interconnection between language and culture and their role in social development [1, 2].

Keywords: language, culture, national identity, spiritual heritage, values, society, tradition.

Аннотация: В данной работе научно анализируется роль и значение языка в культуре народа. Язык рассматривается как основное средство сохранения и передачи национальной идентичности, исторического наследия и духовных ценностей. Также освещается, как через язык отражаются мировоззрение, обычаи и традиции народа. В исследовании обосновывается взаимосвязь языка и культуры, а также их роль в развитии общества [1, 2].

Ключевые слова: язык, культура, национальная идентичность, духовное наследие, ценности, общество, традиции.

KIRISH

Til insoniyat jamiyatining eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri bo`lib, u nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning ko`p asrlik tarixiy tajribasi, ma`naviy boyligi va madaniy merosini o`zida mujassam etgan noyob tizimdir. Har bir xalqning tili uning milliy o`zligini, dunyoqarashini, turmush tarzini va qadriyatlarini aks ettiradi. Shu bois til va madaniyat

o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni o‘rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Til orqali avloddan-avlodga xalqning urf-odatlarini, an‘analari, tarixiy xotirasi va ma‘naviy qadriyatlarini yetkaziladi. Aynan til millatni millat sifatida shakllantiruvchi, uni boshqa xalqlardan ajratib turuvchi asosiy omillardan biridir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, tilni faqat kommunikativ vosita sifatida emas, balki madaniyatni saqlovchi va rivojlantiruvchi muhim ijtimoiy institut sifatida baholash lozim.

Zamonaviy globallashuv sharoitida turli madaniyatlar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir kuchayib borayotgan bir paytda, milliy tillarni asrab-avaylash, ularning boy imkoniyatlarini rivojlantirish va yosh avlod ongiga singdirish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki til yo‘qolsa, u bilan birga xalqning madaniy xotirasi, o‘ziga xosligi va ruhiyati ham yo‘qolib boradi.

Mazkur mavzu doirasida tilning xalq madaniyatidagi o‘rni, uning ma‘naviy hayotdagi ahamiyati hamda jamiyat taraqqiyotidagi roli ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir mexanizmlari tahlil qilinib, ularning bir-birini boyituvchi jihatlari ochib beriladi.

Til insoniyat jamiyatining eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri bo‘lib, u nafaqat oddiy muloqot vositasi, balki xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniyati va ma‘naviy hayotining ajralmas qismi hisoblanadi. Har bir millatning tili uning asrlar davomida shakllangan dunyoqarashi, turmush tarzi, urf-odatlarini va an‘analarini o‘zida mujassam etadi. Shu sababli tilni o‘rganish — bu nafaqat lingvistik, balki madaniy va ijtimoiy jarayonlarni ham chuqur anglash demakdir.

Til orqali insonlar o‘z fikrini ifodalaydi, bilim va tajribasini boshqalarga yetkazadi hamda jamiyatda o‘zaro munosabatlarni yo‘lga qo‘yadi. Biroq tilning ahamiyati faqat shu bilan cheklanib qolmaydi. U milliy o‘zlikni shakllantiruvchi, xalqni birlashtiruvchi va uni boshqa millatlardan ajratib turuvchi asosiy omillardan biri sanaladi. Til — bu xalqning ruhiyati, tafakkuri va ichki dunyosining aksidir. Shu bois ham tilni yo‘qotish millatning o‘zligini yo‘qotish bilan tenglashtiriladi.

Til va madaniyat o‘rtasidagi munosabat o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, biri ikkinchisini to‘ldiradi va boyitadi. Madaniyat til orqali namoyon bo‘ladi, til esa madaniyatning shakllanishi va rivojlanishida asosiy vosita vazifasini bajaradi. Xalq og‘zaki ijodi namunalari — maqollar, matallar, dostonlar, qo‘shiqlar va boshqa folklor elementlari tilning madaniy xotira sifatidagi o‘rnini yaqqol namoyon etadi. Aynan shu vositalar orqali xalqning hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari va estetik didi keyingi avlodlarga yetkaziladi.

Bugungi globallashuv davrida dunyo xalqlari o‘rtasidagi madaniy aloqalar tobora kengayib borayotgan bir paytda, milliy tillarning saqlanishi va rivojlanishi muhim masalaga aylanmoqda. Ayrim kichik tillarning yo‘qolib borayotgani esa insoniyat madaniy merosining kamayishiga olib kelmoqda. Shu nuqtai nazardan, har bir xalq o‘z tilini asrab-avaylashi, uni rivojlantirishi va kelajak avlodga to‘liq yetkazishi zarur.

Tadqiqotlar metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda “Til bu xalq madaniyati” mavzusi doirasida til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganish uchun kompleks

yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi bir nechta ilmiy usullar majmuasiga asoslanib, ular orqali mavzuning nazariy va amaliy jihatlari chuqur tahlil qilindi.

Avvalo, tizimli tahlil usuli yordamida til va madaniyat o‘rtasidagi munosabatlar yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Bu usul orqali tilning madaniy jarayonlardagi o‘rni, uning ijtimoiy vazifalari hamda milliy o‘zlikni shakllantirishdagi ahamiyati aniqlashtirildi. Shuningdek, til va madaniyatning o‘zaro ta’siri turli omillar asosida izchil ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida qiyosiy-tahliliy metod ham keng qo‘llanildi. Ushbu metod yordamida turli xalqlarning til va madaniyatiga oid qarashlari, ularning o‘xshash va farqli jihatlari o‘rganildi. Bu esa tilning madaniyat bilan bog‘liq universal va milliy xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Bundan tashqari, tarixiy yondashuv asosida til va madaniyatning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi. Ushbu metod orqali tilning jamiyat taraqqiyoti jarayonida qanday o‘zgarib borgani, madaniy qadriyatlar bilan qanday uyg‘unlashgani o‘rganildi. Natijada tilning tarixiy xotira va madaniy merosni saqlashdagi roli asoslab berildi.

Mazkur metodologiya asosida olingan natijalar til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ilmiy jihatdan asoslashga, shuningdek, tilning xalq madaniyatidagi beqiyos o‘rnini ochib berishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari: Mazkur tadqiqot natijasida til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik ilmiy jihatdan asoslab berildi hamda tilning xalq ma’naviy hayotidagi beqiyos o‘rni aniqlandi. Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, til nafaqat muloqot vositasi, balki xalqning tarixiy xotirasi, ijtimoiy tajribasi va madaniy merosini saqlovchi muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, har bir xalqning tili uning milliy o‘zligini shakllantiradi va mustahkamlaydi. Til orqali xalqning urf-odatlarini, an’analarini, qadriyatlarini hamda dunyoqarashi avlodlariga uzatiladi. Ayniqsa, xalq og‘zaki ijodi namunalari — maqollar, matallar, dostonlar va iboralar tilning madaniy xotira sifatidagi vazifasini yaqqol namoyon etadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari til va madaniyatning o‘zaro ta’siri ikki tomonlama ekanligini ko‘rsatdi. Ya’ni, til madaniyatni ifodalash va rivojlantirish vositasi bo‘lsa, madaniyat ham tilning boyishi va takomillashuviga ta’sir ko‘rsatadi. Bu jarayon natijasida til doimiy ravishda yangilanib, jamiyat ehtiyojlariga moslashib boradi. Globallashtirish sharoitida olib borilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, ayrim tillarning faol qo‘llanilish doirasi qisqarib borayotgan bo‘lsa-da, milliy tillarni rivojlantirishga qaratilgan siyosat va e’tibor ularning saqlanib qolishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tilni asrash va rivojlantirish orqali xalqning madaniy o‘ziga xosligi va milliy qadriyatlarini ham saqlab qolinadi. Bundan tashqari, tadqiqot davomida tilning ta’lim tizimidagi o‘rni ham muhim ekanligi aniqlandi. Ona tilida berilgan ta’lim nafaqat bilim olish samaradorligini oshiradi, balki yosh avlodning milliy ongini, ma’naviy qadriyatlarini va ijtimoiy faolligini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

5-May, 2026-yil

Umuman olganda, tadqiqot natijalari tilning xalq madaniyatining ajralmas qismi ekanligini, uning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni beqiyos ekanligini hamda til va madaniyatning o‘zaro uyg‘un holda rivojlanishi zarurligini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar tahlili: “Til bu xalq madaniyati” mavzusini yoritishda tilshunoslik, madaniyatshunoslik va falsafa sohalarida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni turli nuqtai nazarlardan yoritib beradi.

Til va madaniyat munosabatlarini o‘rganishda ko‘plab olimlar tilni faqat aloqa vositasi sifatida emas, balki madaniy hodisa sifatida talqin qilganlar. Xususan, tilning ijtimoiy tabiati, uning jamiyat rivojida o‘rni hamda milliy o‘zlikni shakllantirishdagi ahamiyati ko‘plab ilmiy manbalarda keng yoritilgan. Bu borada tilning madaniyat bilan chambarchas bog‘liqligi, u orqali xalqning tarixiy tajribasi va ma’naviy merosi aks etishi alohida ta’kidlanadi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda til va tafakkur o‘rtasidagi munosabat masalasi ham muhim o‘rin egallaydi. Ayrim ilmiy ishlarda til insonning dunyoni anglash vositasi sifatida qaralib, u madaniy qarashlar va ijtimoiy me’yorlarning shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi asoslab berilgan. Bu yondashuv tilni nafaqat kommunikativ, balki kognitiv va madaniy fenomen sifatida o‘rganishga imkon yaratadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodi namunalarini o‘rganish orqali tilning madaniy xususiyatlarini yanada chuqurroq anglash mumkin. Maqollar, matallar, aforizmlar va boshqa folklor elementlari tilning milliy ruhini, xalqning hayotiy tajribasini va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim manba sifatida baholanadi. Shu bois ko‘plab tadqiqotlarda aynan folklor materiallariga katta e’tibor qaratilgan. Bundan tashqari, globallashuv jarayonida til va madaniyatning o‘zaro ta’siri yangi bosqichga ko‘tarilgani ham ilmiy adabiyotlarda keng yoritilmoqda. Ayrim manbalarda global madaniy jarayonlarning milliy tillarga ta’siri, ularning rivojlanishi yoki qisqarib borishi masalalari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, milliy tillarni saqlash va rivojlantirish bo‘yicha davlat siyosati va ijtimoiy omillarning ahamiyati ham alohida qayd etiladi.

Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar til va madaniyatning ajralmas birlik ekanligini, ularning o‘zaro ta’siri jamiyat taraqqiyotida muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Mazkur ilmiy manbalar ushbu tadqiqot uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilib, tilning xalq madaniyatidagi o‘rnini chuqurroq yoritishga imkon yaratadi.

Xulosa: Mazkur tadqiqot natijalariga asoslanib shuni xulosa qilish mumkinki, til xalq madaniyatining eng muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Til nafaqat insonlar o‘rtasida muloqot vositasi sifatida xizmat qiladi, balki u millatning tarixiy xotirasi, ma’naviy boyligi va madaniy merosini o‘zida mujassam etadi. Shu jihatdan qaraganda, tilni asrash va rivojlantirish — bu xalqning o‘zligini, qadriyatlarini va madaniyatini saqlash demakdir.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, til orqali xalqning urf-odatlarini, an’analarini, dunyoqarashi va ijtimoiy tajribasi avloddan-avlodga uzatiladi. Bu esa tilning madaniy uzluksizlikni ta’minlovchi muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi. Shuningdek, til va

madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir ularning bir-birini boyitib borishini ko‘rsatadi. Til madaniyatni ifodalasa, madaniyat tilning rivojlanishiga turtki beradi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida milliy tillarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki tilni yo‘qotish milliy o‘zlikning yo‘qolishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli har bir jamiyat o‘z tiliga e‘tibor qaratishi, uni rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish choralari ko‘rishi zarur.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, til — bu xalqning ruhi, uning madaniyati va ma‘naviy hayotining asosidir. Uni chuqur o‘rganish, asrab-avaylash va rivojlantirish jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biridir.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari tilning jamiyatdagi integrativ vazifasini ham yaqqol namoyon etdi. Ya‘ni, til insonlarni birlashtiruvchi, ularni yagona maqsad va g‘oya atrofida jamlovchi muhim ijtimoiy omil sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, ko‘p millatli jamiyatlarda til madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, o‘zaro hurmat va hamjihatlikni mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi.

Bundan tashqari, tilning rivojlanishi bevosita jamiyat taraqqiyoti bilan bog‘liq ekanligi ham isbotlandi. Jamiyatda yuz berayotgan siyosiy, iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlar tilga o‘z ta‘sirini ko‘rsatadi. Natijada til boyib boradi, yangi tushunchalar va atamalar bilan to‘ldiriladi. Bu esa tilning doimiy harakatda bo‘lgan tirik tizim ekanligini anglatadi.

Kelgusida til va madaniyat masalalarini chuqurroq o‘rganish, ayniqsa, raqamli texnologiyalar davrida tilning o‘rni va rivojlanish istiqbollarini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bugungi kunda internet va ommaviy axborot vositalari tilning qo‘llanish doirasini kengaytirish bilan birga, uning sofliги va me‘yorlariga ham ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Shuningdek, ilmiy izlanishlar natijasida tilni o‘rganish va o‘qitish metodlarini takomillashtirish zarurligi ham aniqlandi. Ona tilini chuqur o‘zlashtirish orqali yosh avlodda nafaqat lingvistik bilimlar, balki milliy g‘urur, vatanparvarlik va ma‘naviy yetuklik ham shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, tilni qadrlash, uni asrab-avaylash va rivojlantirish har bir insonning, ayniqsa, yosh avlodning muhim vazifasidir. Zero, til bor ekan — millat bor, til rivojlangan sari esa jamiyat ham yuksalib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
2. Mahmudov N. Til va madaniyat. – Toshkent: Fan, 2010.
3. Nurmonov A. O‘zbek tilshunosligi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
4. Safarov Sh. Til nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
5. Vaysgerber L. Ona tilining kuchi. – Moskva: Progress, 1993.
6. Sapir E. Til. Kirish tilshunoslikka. – Moskva: URSS, 2004.
7. Humboldt V. fon. Til va tafakkur haqida tanlangan asarlar. – Moskva: Progress, 1984.

5-May, 2026-yil

8. Jaloldinov Islomiddin Shamsitdin o‘g‘li. Modern problems of linguistics in the context of globalization // International Conference on Science, Engineering and Technology: a collection of scientific works. – Gamburg, Germany, 2026. – Vol. 3, Issue 1. – P. 22–23.
- Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2001.
9. Ter-Minasova S.G. Til va madaniyatlararo kommunikatsiya. – Moskva: Slovo, 2000.
10. Jaloldinov I.Sh., Umidjon o‘g‘li R. B. The importance of learning english in the modern world //INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION. – 2026. – T. 2. – №. 1. – C. 66-67.
11. Crystal D. Language and Culture. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

